

Olha Kolesnyk
*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Economic, Law and Management
Odessa National Economic University*

Колесник О.О.
*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки,
права та управління бізнесом
Одеського національного економічного університету*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-452-8-25>

INSTRUMENTS FOR THE PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN BUSINESS

ІНСТРУМЕНТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В БІЗНЕСІ

Війна серйозно обмежує можливості безпечного бізнесу, впливає на міжнародну співпрацю і знижує шанси на проведення наукових досліджень та інновацій. Проте питання захисту торгових марок, патентів та авторських прав залишаються важливими навіть у цей час. З початку 2023 року в Україні діє концептуально нове законодавство у сфері авторського права і суміжних прав. У Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX імплементовані не лише зобов'язання, взяті Україною за Угодою про асоціацію з ЄС, а й *acquis* ЄС, які були запроваджені після набрання чинності Угодою, і навіть прецедентне право Суду ЄС. З початку конфлікту в Україні економіка країни відчула значні втрати, які сильно вплинули на сферу промислової власності. Національний орган інтелектуальної власності (НОІВ) також стикався з труднощами у своїй діяльності. Можливості компаній-правовласників та їхніх представників в Україні були обмежені щодо подання будь-яких документів до НОІВ для продовження строків чинності прав інтелектуальної власності, подачі нових заявок, а також висловлення заперечень тощо. У відповідь на цю ситуацію НОІВ опублікував офіційне повідомлення щодо процедур під час воєнного стану вже 21 березня 2022 року. У повідомленні було зазначено, що всі необхідні документи можна подавати у електронному форматі, на вказану електронну адресу. Також була надана можливість продовження термінів подання необхідних документів на період воєнного стану для українських правовласників. Ця позиція була обґрунтована з точки зору можливостей НОІВ, але не вирішувала проблему, з якою зіткнулися багато іноземних правовласників, які ризикували втратити правовий захист своїх об'єктів інтелектуальної власності. Саме тому професійна спільнота схвалила прийняття закону, який зупинив всі строки для заявників, правовласників і третіх осіб для виконання їхніх прав відповідно до законодавства про інтелектуальну власність. Вже 8 листопада 2022 року на основі розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності», УКРПАТЕНТ припинив виконувати функції НОІВ та на зміну якому запрацювала Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ). Якщо говорити про права інтелектуальної власності (ПІВ), то є декілька основних аспектів (табл. 1).

Аспекти ролі захисту прав інтелектуальної власності у бізнесі

Назва аспекту	Його зміст
Захист інновацій	Патенти дозволяють компаніям захищати новаторські рішення і технології від копіювання конкурентами. Це стимулює інвестиції в дослідження і розробку і сприяє технологічному прогресу.
Захист бренду	Товарні знаки дозволяють підприємствам визначати свої продукти та послуги та відрізнити їх від продукції конкурентів. Це підвищує впізнаваність бренду і довіру споживачів.
Захист авторських прав	Авторські права захищають твори мистецтва, літературні твори, музику та інші творчі витвори. Це сприяє створенню та комерціалізації інтелектуальних продуктів і контенту.
Передача і ліцензування прав інтелектуальної власності	Права інтелектуальної власності можна передавати, продавати або ліцензувати іншим компаніям, що може приносити додатковий дохід. Це робить ПІВ важливим активом для бізнесу.
Захист від судових справ	Маючи захищені права інтелектуальної власності, компанія може захищати свої інтереси в суді, якщо інші суб'єкти порушують їх права.
Захист від конкуренції	Захист ПІВ може гальмувати зусилля конкурентів у виході на ринок з схожими продуктами або послугами.
Сприяння інвестиціям	Інвестори часто оцінюють наявність захищених ПІВ як показник стійкості і вартості компанії, що може підвищити шанси на привернення фінансування.

Джерело: [5]

На початку 2023 року спостерігалось погравлення активності в галузі промислової власності порівняно з важким 2022 роком. Протягом перших трьох місяців 2023 року було подано понад 6,4 тисячі заявок на об'єкти промислової власності (далі – ОПВ). Незважаючи на те, що у першому кварталі 2023 року спостерігалось зростання активності у поданні заявок на ОПВ (табл. 2, рис. 1) порівняно з аналогічним періодом попереднього року, показники все ще далекі від попередньої війни. Порівнюючи показники першого кварталу 2022 та 2023 років, загальна кількість поданих заявок збільшилась на 10,1%: на винаходи – на 15,5%, на корисні моделі – на 42,7%, на торговельні марки за національною процедурою – на 8,1%, проте зменшилась кількість поданих заявок на промислові зразки на 20,9% (рис. 1).

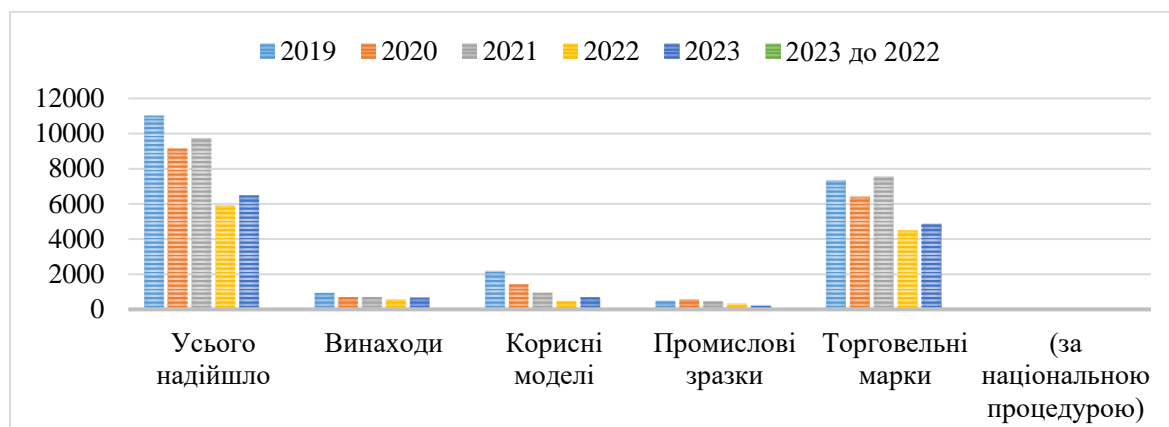

Рис. 1. Динаміка надходження заявок на ОПВ у 2019-2023 роках (I квартал)

Джерело: [4]

Загалом, захист об'єктів ПІВ у бізнесі є важливим стратегічним кроком, який допомагає зберегти конкурентні переваги, захистити інновації і забезпечити стійкість компанії на ринку. Тенденція реєстрації об'єктів промислової власності (ОПВ) великою мірою залежить від обсягу поданих заявок. Незважаючи на важкі часи та військові конфлікти, УКРНОІВІ продовжував свою діяльність, що свідчить про високий рівень відповідальності та професіоналізм. Протягом першого кварталу 2023 року було зареєстровано понад 4,4 тисячі охоронних документів для ОПВ. Загальна кількість зареєстрованих охоронних документів порівняно з аналогічним періодом попереднього року зменшилась на 34%: щодо корисних моделей – на 15,3%, стосовно промислових зразків – на 42,2%, у випадку торгових марок з національною процедурою – на 38,8%. У той же час кількість зареєстрованих охоронних документів для винаходів зросла на 4,9% (табл. 2).

Таблиця 2

Реєстрація ОПВ у 2019-2023(1 квартал) роках

	2019	2020	2021	2022	2023	2023 до 2022
Усього зареєстровано	8009	7254	8720	6785	4476	66,0%
Винаходи	621	510	666	427	448	104,9%
Корисні моделі	2407	1942	1256	615	521	84,7%
Промислові зразки	639	388	600	206	119	57,8%
Торговельні марки (за національною процедурою)	4342	4414	6198	5537	3388	61,2%

Джерело: [4]

У першому кварталі 2023 року частка заявок на національні торговельні марки, поданих національними заявниками за національною процедурою, збільшилась на 16,2% у порівнянні з показниками першого кварталу минулого року, і складає 69,0% від загальної кількості поданих заявок, тоді як частка заявок іноземних заявників становить 31,0%.

Кількість іноземних заявників, які використовували Мадридську систему для подання заявок на торговельні марки, зменшилась на 30,7% порівняно з показниками першого кварталу минулого року і склала 74,1%. У першому кварталі 2023 року найбільша кількість заявок на торговельні марки за національною процедурою була подана для 35-го класу Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків (далі – МКТП) (1693 заявки). Цей клас включає переважно послуги, пов'язані з управлінням підприємницькою діяльністю, функціонуванням, організацією та адмініструванням торговельних або промислових підприємств, а також послуги з реклами та маркетингу, що сприяють продажам (рис. 2). Головні ризики при цьому криються саме в партнерських відносинах. Єдиним ефективним рішенням є патентування. Це означає, що власник інноваційного винаходу або технології отримує офіційне визнання та захист від копіювання, використання або продажу цієї ідеї без дозволу. Патент надає правовий механізм, що дозволяє власнику контролювати використання свого винаходу протягом певного періоду часу, зазвичай 20 років. Це дозволяє інноваторам отримувати віддачу від своїх інвестицій у дослідження та розробку, а також сприяє стимулюванню подальших інновацій у галузі. Однак патентування також може бути складним і витратним процесом, і вимагає від власника високої якості та чіткості доказів щодо новизни та винахідницького рівня його ідеї.

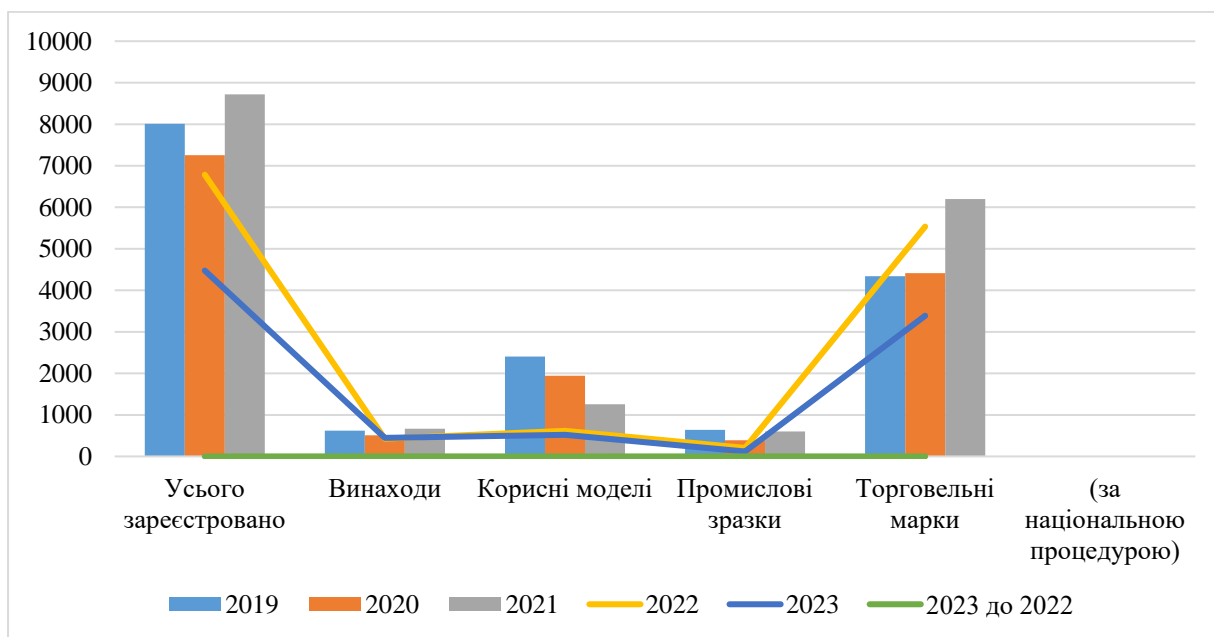

Рис. 2. Динаміка реєстрації ОПВ у 2019-2023 роках (І квартал)

Джерело: [10]

Таким чином, сьогодні основним джерелом підвищення економічного потенціалу компанії є не матеріальні ресурси, а інноваційні засоби розвитку, засновані на використанні нових ідей та інтелектуальних ресурсів суспільства, тому цінність інтелектуальної власності не можна недооцінювати. Вона становить основу капіталу багатьох компаній. Рациональне використання інтелектуальної власності визначає ефективність і конкурентоспроможність бізнесу, а захист її права – гарантію успішної та плідної роботи нас всіх етапах становлення майбутнього прибуткового підприємства.

Література:

1. Бізнес та права людини в Україні як умова та рушій сталого розвитку у контексті впровадження керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини в Україні. UNDP. 2022. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-06/UNDP-UA-BHRReport-UKR.pdf>
2. Васильєв О.В. Інтелектуальна власність визначення, структура та роль у сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 6. С. 53-57.
3. Захист прав інтелектуальної власності в умовах війни. 2023. URL: https://seu.in.ua/last_news/zahyst-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-v-umovah-vijny/
4. Інтелектуальна власність у цифрах. 2023. URL: <https://nipo.gov.ua/iv-u-tsyfrakh-1-pivr-2023/>
5. Корогод Н.П., Новородовська Т.С., Тимченко Д.О. Об'єкти права інтелектуальної власності як основна складова бізнесу в сучасних умовах. *Креативні індустрії*. 2021. Вип. 11. С. 171-175.
6. Нікітченко І. Як захистити інтелектуальну власність компанії. 2022. URL: <https://speka.media/bazovii-nabir-dokumentiv-dlya-oxoroni-intelektualnoyi-vlasnosti-kompaniyi-v4e8op>
7. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3. С. 58-74.
8. Патлашинська І.В. До питання практичної реалізації стратегії інтелектуальної власності на національному рівні. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 46-53.
9. Як захистити інтелектуальну власність. FirstLegal. 2022. URL: <https://firstlegal.com.ua/yak-zahistiti-intelektualnu-vlasnist/>